

Kur'an Penceresinden "İrhâb" Kavramı

Abubakr Dorayd Sheikh NOORİ

GAÜN S.B.E. Temel İslam Bilimleri Doktora Öğrencisi
abubhassan.aa@gmail.com

Prof. Dr. Mesut ERDAL

mesuterdal966@gmail.com

Özet

Bu çalışmada irhâbın veya Türkçe ifadesiyle terörün kısa tarihçesini, sebeplerini ve gayelerini ifade ettik. Kur'an-ı Kerim'de yer alıp teröre yakın anlam ifade eden 'tuğyân', 'hirâbe', 'bağy' ve 'fitne' kavramlarını da tefsir ilmi disiplini çerçevesinde analiz ettik. Ama asıl bizi bu makaleyi kaleme almaya motive eden düşünce, bazılarının, işledikleri uluslararası terör eylemlerine Kur'an'la meşruiyet kazandırma çabaları oldu. Bu bağlamda, makalemizde, Enfâl suresinin 68. ayetinde yer alan "tührübüne" kelimesinden hareketle teröre Kur'anî mesnet aramanın ilmî bir temeli olmadığını göstermenin yanı sıra, sonuç olarak Kur'an'ın geçmişte veya günümüzde cereyan eden terör eylemlerini tasvip etmediğini vurguladık.

Anahtar sözcükler: Kur'an, İrhâb, Terör, Aşırılık.

From The Quranic Perspective: "İrhâb" Concept

Abstract

In this study, we have expressed the short story, causes and aims of terror. We analyzed the concepts of "tuğyân", "hirâbe", "bağy", "fitne" and "ifsâd" which take place in the Quran and have a close meaning to terrorism, within the framework of the commentary discipline. But, the idea that motivated us to write this paper was the efforts of some of them to legitimize the international terrorist acts they committed with the Quran. In this context, in our paper, we have demonstrated that the Quran does not approve of the terrorist act that took place in the past or present, in addition to showing that the word "tührübüne" in the 68th verse of sûrat al-Anfâl does not have a scientific basis.

Keywords: Quran, İrhâb, Terror, Extremism.

GİRİŞ

Dinin dünyevi bir kısım menfaatler uğruna araçsallaştırılması insanlık tarihi kadar eski ve aynı zamanda köhne bir anlayıştır. Nitekim kutsal kitabımız Kur'an'dan öğrendiğimize göre bazı semavi din mensuplarının kendilerine gönderilen kitabın hükümlerini kendilerince tevil ederek anlamını, hatta daha da ileri giderek lafızlarını dahi tahrif edebilmişlerdir. Ancak bu cürümden Müslümanların azade olduğunu söyleyebilmek çok zordur.

Çağımızda da bir kısım birey veya gurupların, Kur'an ayetlerini atomik tefsir dediğimiz yöntemle, yani kavramları Kur'an bütünlüğünden uzak biçimde yorumlayanların var olduğu, Kur'an üzerinde zihin yoran her bireyin malumudur. İşte tahrif edilerek ve Kur'an'ın bütünlüğünden, hatta ayetin kendi iç bütünlüğünden kopuk biçimde değerlendirilip işlenen cürümlere payanda yapılan kelimelerden biri "irhâb"dır. Bu vesileyle, hem bu kelimenin Kur'an bağlamında açıklığa kavuşturulması ve hem de irhâb ile ilişkili gördüğümüz tuğyân ve hirâbe ve bağy gibi kavramların analiz edilmesi önemli bir husustur.

Makalemizde, irhâb kavramı özellikle Batı dünyasında yazılan çağdaş kaynaklarda “terör” şeklinde anıldığından, terörün kökenleri, sebepleri ve gayeleri gibi hususlarda mezkûr kaynaklardan istifade ettik.

1. İRHÂB KAVRAMININ SÖZLÜK VE TERİM ANLAMI

1.1. Arap dilinde irhâb

“İrhâb” kelimesi ‘Erhebe’ mezid fiilinden türetilmiş masdardır. ‘Erhebe fülânen’ denildiği zaman ‘Falan kişiyi korkuttu ve tedirgin etti’ anlamı kastedilir. R-H-B fiilinin tef’il kalıbı olan ‘rahhebe’ de aynı anlamı ifade eder. Herhangi bir ziyade yapılmamış olan “Rahibe-yerhebu-rahbeten-rahben” mücerret fiiline gelince, ikinci baktan olup ‘korktu- korkar- korkmak’ manalarına gelir. Mesela رهبا ورهبة denilirse, ‘onu korkuttu’ anlamına gelir. الرهبة kelimesi korkmak ve ciddi endişe duymak demektir. الرهب kelimesi ise kendini korumaya alarak ve tedbirli biçimde endişe duymak anlamındadır. Fiilin aslına tê ve hê ziyade yapılarak oluşturulan “ترهَّب” ise kendini ibadete salmak demektir ki, الراهب-الرهينة-الرهانية kelimeleri de aynı kökten türetilir. ترهَّب fiili müteaddi/geçişli olduğu zaman “birini tehdit etti” anlamında kullanılır. Sözelimi ترهَّب فلانا denildiğinde onu tehdit etti ve korkuttu manası kastedilir. Bir şahsın rahip olduğu ifade edilmek istenirse ترهَّب الرجل denilir (İbn Manzûr, 1993: I/ 436-438).

1.2. “İrhâb”ın terim anlamı

‘İrhâb’ kelimesinin terim anlamına gelince, bu kelimenin yüzü aşkın pek çok tanımı yapılmıştır (Şükrî, M. A., 2002: 93; el-Hudeysî, 1978: 225). Yapılan her tanım, aslında yazarın fikrî arka planını ve siyasi birikimini göstermektedir. Burada işaret etmemiz gereken bir husus şudur: Uluslararası basın yayın organlarında, ilmi-siyasi mahfillerde ve hükümetler nezdinde irhâb/terör üzerinde ittifak edilmiş bir tanım bulunmamaktadır. Çok önce yaşamış olan bazı yöneticiler, kendilerine karşı direnenleri ve muhalefet edenleri siyasi nedenlerle irhâbî/terörist hareketler olarak saymışlardır. Diğer bazıları da terörü direnmek/mukavemet etmek şeklinde görmüşlerdir. Bazıları ise, diktatoryal ve sömürgeci yönetimlere karşı haklı taleplerde bulunanlara uygulanan devlet terörünü, devleti ve demokrasiyi savunmak şeklinde telakki etmişlerdir. Bir kısım insanlar da, bazı ulus devletlerin menfaatlerine karşı yapılan muhalif faaliyetleri “terör” olarak tefsir etmişlerdir. Maalesef günümüzde özgürlük ve bağımsızlık isteyen nice mağlup topluluklar ve uluslar vardır ki, terörle birlikte anılmaktadırlar!

Çağdaş anlamda irhab/terör şöyle tanımlanmaktadır: Birilerinin karşı tarafı kendilerine boyun eğdirmek için bir terör örgütü nam ve hesabına, suikast, işkence, karalama, yıkıma maruz bırakma, direniş ruhunu kırma ve karşı tarafın bilgi ve maddi zenginliklerini ele geçirme veya sahip oldukları haklarından vazgeçmeye zorlamak amacıyla kanunsuz şiddet ve zor kullanmaktır (el-Keyâlî, 1990: I/ 153).

Bu çalışmamızda uluslararası ölçekte kullanılan ‘irhâb’ kavramını da farklı yönleriyle ele almamız gerekmektedir. Ancak buna intikal etmeden evvel ‘irhâb’ ile alâkalı önemli bir hususa işaret etmeden geçemeyiz. Günümüzde bazı örgütler irhâbın meşruiyetini Kur’an’dan referans göstererek savunma kolaylığına ve kurnazlığına başvurabilmektedirler. Örneğin, Enfal suresi 68.ayette geçen ve düşman kuvvetlerini caydırmak anlamını ifade eden ‘tühîbüne’ kelimesini, bedenlerine bomba bağlayıp kendini patlatarak masum pek çok insanın canına kıyılmasına mesnet kabul edebilmektedirler. Doğrusu ayetteki ‘irhab’, düşman gördüğü toplumları sivil, yaşlı ve çocuk demeden katliama maruz bırakmak değil, sahip olduğu silahlı güç ve teknolojiyle caydırıcı olmaktır. Dolayısıyla ayetten yaptıkları istidlal külliyyen yanlıştır (Esed, 2002: 338). Yani irhâb kelimesinin Kur’an terminolojisindeki karşılığı ile çağımızda kazandığı anlam neredeyse birbirine zıttır, diyebiliriz. Kur’an’da irhâb, gücü kullanmayı değil, haksız yere güç kullananlara ve zayıf insanları ezmeye

çalışanlara karşı güç gösterisinde bulunup, onların zulmüne engel olmaktır. Oysaki günümüzde böyle midir? Acaba irhâbın meşru olduğunu savunan örgütler, süper güçlerin bağışladığı silahlarla, çoğunlukla masum insanların canına kıymak suretiyle, yeryüzünde egemen olan zulüm ve sömürü düzeninin devamına hizmet etmektedirler, denilse seza değil midir?

Az evvel de belirttiğimiz üzere irhâbın çağdaş dünyadaki karşılığı 'terör' kelimesi olduğundan, bundan sonra terör kavramı üzerinde biraz durmakta yarar mülâhaza ediyoruz:

1.3. Çağdaş kaynaklarda terörün tanımı

Bu kavram üzerinde şimdiye kadar ittifak edilmiş tanıma rastlamak mümkün değildir. Farklı bakış açılarına göre farklı tanımlar ortaya atılmıştır. Hatta bazı siyaset bilimcilere göre terörün 109 ayrı tarifi yapılmıştır (Aydınalp, 2011: 39).

Fransızca 'terreur', Latince 'terrere' kelimesinden türetilen terör kavramı, egemenliğini kabul ettirmek amacıyla sistematik şiddet kullanmak, yıldırım ve korkutmak anlamlarına gelmektedir (Büyük Larousse, 1986: XXII/ 11445).

Terörün batı dünyasındaki anlamı, "birtakım siyasi amaçlar uğruna şiddet kullanmak", yahut "bir devleti kendi kanun ve programı dışında bir iş yapmaya zorlamak" demektir. Onlara göre kelimenin aslı "terror"dur. "Şiddetli korku hissetmek" anlamına gelen "terrorize" da bundan türetilmiştir. Kelime köken itibarıyla "terrorism"den gelmektedir (Oxford Advanced Learners Dictionary, 2000: 1395).

Terör kavramı dehşet ve korkuyu sembolize ederken, terörizm ise teröre süreklilik ve siyasallık katmaktadır. Terörizm topluma karşı siyasi hedefli şiddet uygulama anlamına gelir (Çayır, Çetin, 2011: 2-4). Terörizmin en baştaki hedefi oluşturulan kaotik ortamdan yararlanıp devleti önce yok etmek, sonra da siyasal olarak dönüştürmektir (Baysoy, 2011: 98).

1.4. Terörün kısa tarihçesi

Siyasal amaçlarla bir fikir etrafında kamuoyu oluşturmak, kitleleri belirli cihetlere yönlendirmek, çok eskilere dayanan tarihsel bir vakadır. Terörün şiddet içerikli bir iletişim ve propaganda yöntemi olarak kullanımı belki insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahiptir (Aydınalp: 47).

Terör ve şiddet kullanımının ilk örneği sayılan grup, Yahudi asıllı Sikari'lerdir. Bunlar milattan sonra 66-73 yılları arasında siyasal ve dinsel şiddete başvurmuşlardır. Kurbanlarını 'sika' adını verdikleri hançerle katlettikleri için 'Sikariler' adını almışlardır. Aşırı bir grup olan Sikariler etkin olamamış ve kendi bölgelerinde politik bir güç halini elde edememişlerdir (Aydınalp: 198 vd.).

Burada tarihte yaşanmış pek çok aşırılık olaylarından en çarpıcı olan Haşhaşileri de zikretmek istiyoruz:

Haşhaşiler, din görünümlü şiddet ve terörün en tipik tarihsel örneğini teşkil ederler. Belli bir dönemde Selçukluların egemenliği altındaki coğrafyada etkin olan Haşhaşiler, bazen açık bazen gizli hareket eden muhalif bir hareket olup, kurucusu Hasan Sabbah'tır. Bu hareket 1256 Moğol istilasına kadar devam etmiştir (Aydınalp: 200).

Fatimiler Selçuklu devletini içten yıkabilmek için Kahire'de 'Dâru'l- ilm' adı altında açtıkları medresede Şiizm propagandası yapacak dâîler yetiştirmişler, İslam coğrafyasında onların söylemlerini yayarak Müslümanları Fâtımî halifesine biat ettirmeye çalışmışlardır (Ocak, 2004: 166).

Haşhaşilerin en belirgin özelliklerinden biri kendilerine muhalif gördükleri kurbanlarını suikast düzenleyerek hançerle öldürmeleridir. Cahil insanları müstahkem kalelerde eğitir ve bunları ceviz, bal ve haşhaş karışımıyla uyuşturarak eylemlere salarlardı. Onlar sadece üst düzey idarecilere değil, kendilerine karşı gördükleri herkese bir suikast timi gibi davranırlardı. (Günaltay, 1997: 161).

Batınî-Haşhaşilerin gayesi propaganda yoluyla halkı kendi yanlarına çekerek ikna etmektir. Bunun için halka cazip gelebilecek şekilde bazı dini buyrukların –hâşâ- gereksizliğini ve dini hakikatlerin ancak masum imam aracılığıyla öğrenilebileceğini yayıyorlardı. Hatta bunu bazen Selçuklu idaresinden memnun olmayan bazı şahısları kullanarak yapıyorlardı (Lewis, 2005: 122).

Haşhaşilerin tek hedefi Sünni düşünce ve bu düşünceyi bayraklaştıran Selçuklu Türklerini ortadan kaldırmak olmuştur. Kendi inançlarını yayarken, insanları Bağdat'taki halifeye başkaldırtmayı ve Kahire'de bulunan Fâtımî halifesine biat ettirmeyi hedeflemişlerdir. Ama bunu şiddet ve terör yoluyla yapmaya çalışmışlar, neticede hem İslam dünyası hem de kendileri bu işten zararlı çıkmıştır (Ocak: 179).

Batı dünyasında ise terör kavramı ilk defa 1789 Fransız devrimi yıllarında gündeme gelmiştir (Aydınalp: 45). Bizim terör hakkında olumsuz düşünceye sahip olmamızın tam aksine, o zamanlar terör bazı Jakobenlere göre müsbet bir anlam taşıyordu. Çünkü Jakobenler çıkardıkları terör eylemlerini barışa ulaşmanın bir vesilesi! Olarak görüyorlardı (Taslaman & Capiton, 2012: 12).

1.5. Terörü besleyen sebepler

Birleşmiş Milletler tarafından yapılan bir araştırmaya göre terörün nedenleri arasında 'sefalet, keder, ümitsizlik' gibi başlıkların öne çıktığı görülmektedir (Tacar, 1999: 50). Ayrıca toplumun kamplara bölünüp ayrışması, toplumu teşkil eden bireylerin birbirlerine yabancılaşması, bölgesel ve yerel ölçekte güven ve istikrarın bozulması ve geleneksel toplum yapısının genlerindeki şiddet ve silah alışkanlığı gibi faktörler de terörün sebepleri arasında sayılabilir.

Terörün çıkmasında etken olan bazı faktörler vardır ki, bunların en başta gelenlerinden biri ekonomik sebeplerdir. Milli gelir dağılımındaki adaletsizlik, işsizlik ve halkların içinde bulunduğu geçim sıkıntıları ekonomik sebepler arasında zikredebiliriz. Nitekim bazı terör örgütleri üzerinde yapılan araştırmalara göre ele geçirilen örgüt üyelerinin alt gelir grubuna mensup oldukları ortaya çıkmıştır (Alkan, 2002: 39).

Şimdi terörü besleyen sebepleri, Kur'an çerçevesinde ve bazı alt başlıklar halinde kısaca vermek istiyoruz:

1.5.1. Terörün psikolojik ve toplumsal sebepleri

Bazı araştırmacılara göre aşırılığın ve terörün ortaya çıkmasında psikolojik ve sosyolojik sebeplerin de çok büyük rolü bulunmaktadır (Çayır, Çetin, 2011: 6). Zira din dışı ve akıl dışı şaz durumlar, normal bir insanın mutedil hayatı dışında cereyan eden nefsanî sapmalardır (el-Gamrî,2001: 169) Aşırılık ve terör gibi insanı istikametli yoldan çıkaran benzeri kavramlar ve olgular, temelde sadece ve sadece düşmanlığa kilitlenmiş kişilerden sadır olabilir. Aşırılıkların bir kısmı, kişideki yeis ve ümitsizliğe bağlı psikolojik bir sonuçtur. Yani insan, durumunda değişiklik yapacak bir çıkış yolu bulamadığı zaman, hayatta birtakım sıra dışı hallere sığınır; kurtuluş yolu göremediği zaman da bu durum onu zamanla aşırılığa ve teröre sevk edebilir.

İnsanları aşırılığa ve teröre sevk eden psikolojik sebeplerden en önemlisi ruhlarda ümitsizlik hissini egemen olmasıdır. Kur'an-ı Kerim insanları ye'se ve ümitsizliğe düşmemeleri konusunda uyarılmış ve ümit kesmenin küfür alâmetlerinden olduğunu beyan etmiştir: **وَلَا تَيْبَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيْبَسُ** "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Allah'ın rahmetinden ancak kâfirler

ümit keserler” (Yusuf, 12/87). *قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ* “De ki: “Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, gafur ve rahîmdir” (Zümer, 39/53). Şu halde salih ve istikamet sahibi olan bir insanda ümitsizlik olamaz. Yeis ve ümitsizlik bir insanın ruhunu sardığı zaman, onu aşırılığa ve terör estirmeye sevk edebilir ve kendi eliyle kendini tehlikenin kucağına atabilir (es-Sa’dî: 727).

İnsanları psikolojik bunalıma ve aşırılık ve teröre yönelmeye sevk eden faktörlerden biri de, zalim ve otoriter idarecilerin yönettiği toplumlarda görülen hürriyet yoksunluğudur (es-Sahmerânî: 150). Bu ise siyasi iklimin insan ruhunu sıkması ve hayattan zevk alamaz hale getirmesi sonucunu doğurmaktadır. Günümüz dünyasında iletişim imkânlarının hızla geliştiğini ve daha da ilerleyeceğini göz önüne aldığımızda, bir cemiyeti dış dünyadan uzun süre tecrit ederek idare etmek akıl dışıdır. Tecrit politikalarında ısrar edildiği zaman insanların o tecrit bariyerlerini aşmak için akıl ve insanlık dışı çarelere başvurabildikleri bilinen bir realitedir. Bu sözüm ona çarelerin en başında gelen davranış ise terör eylemleridir. Mesela teröristler akıl ve iman dairesi dışına çıktıkları için Allahu Ekber diyerek masumları katledebilmektedirler. Oysaki dinimizin temel referansı olan Kur’an bir masum cana kıymanın bütün insanları öldürmekle eşdeğer tutmuştur.

Teröre bulaşan kişilerin ortak özelliklerinden biri onların huzurlu bir aile ortamından ve ebeveyn şefkatinden uzak yetişmiş olmalarıdır. Şu bir gerçektir ki, aile ortamı da temiz ve salih bir toplum içinde yetişen bir çocuk aynı özellikleri taşıyacaktır. Aksi halde, aşırı düşünce ve eylemlerin kol gezdiği bir çevrede ve huzursuz ve şiddet dolu ailede yetişen çocuk, şüphesiz yetiştiği ortamdan etkilenecektir. Nitekim Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyurmuştur:

“وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا تَكْدًا كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ “Toprağı verimli, güzel bir diyarın bitkisi, Rabbinin izniyle yeşerip çıkar. Çorak, verimsiz olan bir yerin bitkisi ise çıkmaz, çıkan da bir şeye yaramaz. İşte şükrecek kimseler için Biz, âyetleri böyle farklı üsluplarla tekrar tekrar açıklarız” (A’râf, 7/58)

Bu pasajda ifade edilen husus bir anlamda sosyal psikolojiye ilişkindir. Yani ferдин yetiştiği ortamın ve toplumun onun psikolojik duygu durumunu etkilemesi ve onu aşırılık ve en sonunda terör belasına bulaştırabilme potansiyelidir.

1.5.2. Terörün ekonomik sebepleri

Terörizmin en önemli hedeflerinden biri, devlet erki tarafından temin edilen adaleti ve güvenliği ortadan kaldırmaktır. Mevcut adalet ve emniyetin ortadan kalkması da gayri memnun grupları yeni adalet arayışlarına sevk edecektir. İşte bu arayışlar aşırılık taraftarlarının terör eylemlerine zemin hazırlayacaktır.

Önceki araştırmalar terörizm ve ekonomi arasında güçlü bir negatif ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca terör olaylarının ülke ekonomisini zayıflattığı bir çok çalışmada ortaya konulmuştur (Duru ve diğ., 2017). Toplumsal gelir dağılımındaki dengesizlikler, işsizliğin artması, ekonominin dışa bağımlı hale gelmesi, sendikaların ideolojik bakımdan ayrılarak kamplaşması, devletin ekonomiyi kontrol edemeyişi, artan dış borçlar nedeniyle alacaklı olan devletlerin ülkenin içişlerine müdahalesi gibi daha pek çok ekonomik sebepten söz edilebilir (TBB, 2006: 177).

Meseleye Kur’an perspektifinden bakarsak terörün ekonomiden kaynaklanan sebeplerini izale etmenin en başta gelen çaresi faizin mümkün olan en düşük seviyeye indirilmesi, hatta tamamen kaldırılması ve zekâtın zorunlu kılınmasıdır. Nitekim Bediüzzaman Said Nursî’ye göre toplumdaki ihtilallerin temelinde şu anlayış yatar: ‘Sen çalış ben yiyeyim’ ve ‘ben doyduktan sonra başkaları acından ölsün, bana ne!’ Bu menfur düşünceyle mücadelenin en kestirme yöntemi, ona göre, faizi kaldırıp zekât vermeyi mecbur tutmaktır (Nursî, 1998: 264). Faiz kaldırıldığı zaman, aşırı zenginleşme

ortadan kalkar, üretim ve istihdam artar. Zengin Müslümanlar malının zekâtını verdiği zaman zenginlerle yoksullar arasındaki gelir makası daralır, iki sınıf arasında karşılıklı merhamet ve ihtiram duyguları egemen olmaya başlar. Böylece aradaki kin, haset ve nefret gibi menfi hisler kaybolur. Faizi kesin yasaklayan ayetlerden biri şudur: وَأَحَلَّ اللَّهُ النَّبِيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا "Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır" (Bakara, 2/275). Zekatı vacip ve zorunlu olarak emreden ayetlerden biri ise şudur:

“Onların mallarından zekât al ki, bununla onları temizleyesin ve arındırasın. Onlar için dua da et! Çünkü senin onlar lehine duan, onlar için büyük bir huzur ve tatmin kaynağıdır” (Tevbe, 9/103).

Kur'an bu konuda en faydalı reçeteyi sunmuştur. Bundan sonrası icranın başındaki veliyyül emirlere kalmaktadır. Gerçekten bugün terörün en az olduğu ülkelerde refahın tabana yayıldığını ve faizin çok düşük hatta eksi seviyelerde olduğunu görmek Kur'ani çözümün evrenselliğini ve hak olduğunu ispat etmektedir.

1.5.3. Terörün ahlâkî sebepleri

Sertlik, terör ve aşırılık sonuç olarak insanları ahlaki ve itikadi sapkınlığa ve hatta inkârâ dahi sevk edebilir. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim, nasihat ve öğretileriyle insanları birbirleriyle ve ötekilerle olan muamelelerinde kaba kuvvete sığınmamaya davet etmiştir:

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ "Sen insanları Allah yoluna hikmetle, güzel ve makul öğütlerle dâvet et, gerektiği zaman da onlarla en güzel tarzda mücadele et! Rabbin, elbette, yolundan sapanları en iyi bildiği gibi kimlerin doğru yola geleceğini de pekiyi bilir" (Nahl, 16/125).

Diğer bir ayette ise şöyle buyurmuştur: "ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ" O halde sen kötülüğü en güzel tarzda bertaraf et! Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost olmuş!" (Fussilet, 41/34). Kur'an-ı Kerim sosyal münasebetlerimizde insanlara karşı kaba ve sert bir üslupla değil, zorba tiranlara karşı bile, yumuşak bir tarzda davranmamız gerektiğini tavsiye buyurmuştur. Yine ehli kitap ile tartışırken en güzel üslupla tartışmamızı salık vermiştir. Zorba ve tiranlara karşı, çekinir ve hak yola girerler ümidiyle, yumuşak sözle hitap edilmesini emretmiştir:

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأَنْزَلَ إِلَيْكُمْ وَالْهِنَا وَالْهَيْكُمُ وَاجِدٌ "Zulmedenleri hariç, Ehl-i kitab ile en güzel olan şeklin dışında bir yöntemle mücadele etmeyin ve onlara şöyle deyin: "Biz, hem bize indirilen kitaba, hem size indirilen kitaba iman ettik. Bizim İlahımız da sizin İlahınız da bir ve aynı İlahdır ve Biz O'na gönülden teslim olduk" (Ankebut, 29/46).

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa Efendimiz ile Firavun arasında geçen kısas anlatılırken, zorba Firavun'un kalbi yumuşar ve Hakkı kabul eder ümidiyle, yumuşak ve hikmetli bir davet üslubu kullanılması gerekliliğine işaret edilmiştir: "ادْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى" "Gidin. Firavun'a, zira o iyice azdı. Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitab edin. Olur ki aklını başına alır yahut biraz çekinir" (Taha, 20/43-44) Ayette kavli leyyin, yani kibar, yumuşak, anlaşılır şekilde ve şefkatle anlatıp asla sertliğe başvurulmaması emrediliyor. Bu üslupla yapılan davet, onu Allah'ın yoluna davet etmenin yanı sıra, belki ona fayda verir. Hatta belki de o yumuşak üslup hakkı kabul edip ikna olmasına sebep olabilir. Aksine sert ve haşin bir üslupla hitap edildiği zaman insanların kibirlenerek haktan daha da uzaklaşmasına sebebiyet verilir (İbn Kesir: IV/235; es-Sa'dî: 506).

Peygamber Efendimiz Muhammed'den (s.a.s) gelen bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "إِنَّ الرَّفْقَ لَا يَكُونُ إِلَّا شَانَهُ" "Yumuşak üslup nerede olursa olsun, bulunduğu yeri süsler, nereden çekilip çıkarılırsa orasını çirkinleştirir" (Müslim, Birr: 78; Ebû Dâvûd, Cihad: 1). Yine Peygamberimiz: "يسروا ولا تعسروا بشروا ولا تنفروا" "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret

ettirmeyin” buyurmuştur. (Buhârî, İlim: 12) İşte İslam dini selam dinidir ve aynı zamanda davet veya çağrıdır. Kur’an’ın daveti ise rahmete ve sevgiyedir. Kur’anî davet zalim ve cebbarlara ve düşmanlara dahi sert söylemleri asla kabul etmez. Bunun tek istisnası Müslümanların manevi kuvveti kırılmaması ve moralleri çökmemesi için misli ile muameledir.

Hulasa, aşırılık ve terörü besleyen en önemli faktörlerden bir sertlik ve kabalıktır. Buna karşın bütün sertlikleri eritecek olanın rahmet, mülâyemet ve şefkat ahlakının ruhlarına egemen olmasıdır.

1.5.4. Terörün yaygınlaşmasında cehaletin rolü

Açıktır ki İslam dininin ahkâmı konusundaki cehalet ve İslam hukukuna ilişkin nasların hakikatten uzak şekilde yüzeysel anlaşılması, Kur’an’ın kâmil anlamda idrak edilmeyişi, tefsirin ilmi kaidelerinin ve esbâb-ı nüzûlün iyi bilinmeyişi ‘insan bilmediğinin düşmanıdır’ darb-ı meselinde denildiği üzere İslam dairesinde aşırı ve uç düşüncelerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. İşte bu gibi aşırı düşüncelere sahip olanlar ve Müslümanları teröre ve aşırılığa davet edenler, cehaletleri ve Kur’an ayetlerinin hakiki anlamlarını idrak edemedikleri için, yaptıkları çağrılarında ve ötekilere karşı muamelelerinde de aşırılıkçı araç ve yöntemleri kullanırlar. Bunların cehaleti mürekkep cehalettir. Yani cahil olduğu halde kendini âlim zanneden, kendini doğru İslam’ı temsil eden, başkalarını da İslam dışı gören zihniyete sahiptirler.

Bu cahillerden bazıları Kur’an naslarının bütüncül yapısına yönelir ve onu bağlamından kopararak sunmaya çalışırlar. Bundan maksatları muhataplarını terör eylemleri işlemeye ve aşırılıklar sergilemeye ikna etmektir (Çayır, 2014: 126,130). Onlar Kur’an-ı Kerim’in gerçek maksatlarını tahrif eder ve ayetlerden Allah’ın kesinlikle delil indirmedeği şer’î hükümler çıkarmaya kalkışırlar. Tıpkı يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ devamını okumadan, ayetten “namaza yaklaşmayın” hükmü çıkarmak gibi. Yani ayeti tamamlamadan verilecek hüküm batıl ve noksandır. Bu şekilde verilen hükümler insanları aşırılığa ve teröre teşvik etme potansiyeli taşır. Bazen de ayeti tefsir ederken, ayette olmayan unsurları ilave ederek mübalağaya kaçarlar. Bazılarının لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا ayetinin tefsirinde yaptıkları gibi. Bu ayetle ilgili olarak, onların neler söylediklerine daha önce işarette bulunmuştuk. Nitekim ayette geçen ‘takvâ’nın, onun imamı tanımak olduğunu, ona ulaşip onu tanımaya muvaffak olan kişilerden de yiyip içtiği her şeyden sorumluluğun kalkacağını ve kemal mertebesine ulaşacağını söylemişlerdir (el-Eş’arî: 1/67; el-Kummî, 1962: 63; el-Gazzâlî, 1961: 149; el-Hatîb, 1975: 18).

Aşırılık ve terör taraftarlarının Kur’an’daki bazı ayetleri siyakından kopararak yeni bir kısım hükümler inşa etmelerine misal olarak şu yorumu verebiliriz. Bazı radikal çağdaş yorumcular Müslüman olmayan devletlerle cihadın meşruiyeti ve İslam dışına çıkanlarla savaşmaya teşvik etme konusuna Kur’an’dan şu ayeti delil getirir: فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَأَخْضِرُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ “..müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayıp esir edin, onların geçebileceği bütün geçit başlarını tutun” (Tevbe, 9/5). Bir de aynı konu hakkında قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ “Kendilerine kitap verilenlerden, Allah’a da, âhîret gününe de iman etmeyen, Allah’ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan, hak dinini din olarak benimsemeyen kimselerle zelil bir vaziyette tam bir itaatle, cizye verinceye kadar savaşın” (Tevbe, 9/29) ayetine istinad ederler. Onlar, bu ayetleri basamak yaparak savaşa çıkmanın vacip olduğunu ve her zaman kâfirleri kuşatmak gerektiği hükmünü çıkarır; bununla da kalmaz, savaşa devam etmenin Peygamber (s.a.s) ve sahabilerinin de takip ettiği metot olduğunu, bu sayede yeryüzünün doğusunu batısını ve fethettiklerini iddia ederler (Abdulaziz: 278). Ne var ki ayetin başındaki فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرْمُ “Haram aylar çıkınca...” kısmını ya unutmuşlar, ya da unutmuş gibi davranmışlardır. Zira ayette Cenab-ı Hak, Müslüman toplumla anlaşmaları olan malum müşriklerden bahsetmektedir. Bu müşriklerin o günkü Müslümanlara karşı düşmanca tutumları, yapılan antlaşmaları çiğnedikleri ve insanları Allah yolundan alıkoydukları söz konusudur. Şu halde onların

3. "İRĦÂB"IN KUR'ÂN'DAKİ KULLANIMI

Kur'ân-ı Kerim'de Ra-He-Be maddesi on iki yerde geçmektedir. Bu kullanımlar içinde sarîh olarak 'el-irhâb' lafzının geçmediğini, ama bu maddenin farklı anlamlar ifade ettiğini hatırlatmakta fayda mülâhaza ediyoruz. Geçen on iki yerdeki ifadeleri aşağıda geleceği üzere kısaca şöyle beyan edebiliriz:

3.1. İnsanı salih amele sevk edici müsbet korku

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يُحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ
 "Onun da duasını kabul buyurduk. Ona Yahya'yı armağan ettik. Bunun için de eşini çocuk doğurmaya elverişli hale getirdik. Doğrusu onlar hayırlı işlere koşuşur, iyilikte yarışır, hem ümit, hem korku içinde Bize yakarırlardı. Gerçekten Bize derin bir saygı gösterirlerdi" (Enbiya, 21/90). Şu ayette de aynı anlam gözetilmiştir: "Allah buyurdu ki: "İki tanrı edinmeyin. O ancak tek Tanrıdır. O halde yalnız Ben'den **korkun!**" (Nahl, 16/51). A'râf suresindeki وَمَا سَكَتَ عَنْ مُوسَىٰ الْعُصْبَ أَخَذَ الْأَلْوَاخَ وَفِي نُسَخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِزِبْتِهِمْ بِرْهَابُونَ Onlardaki yazıda, Rab'lerinden **korkanlar** için hidâyet ve rahmet vardı" (A'raf, 7/154).

3.2. Allah'a karşı derin saygı/haşyet duymak

Bu derin saygı ve haşyet bazen sahibini uzlete, yalnızlığa ve şer'an yasaklanan ibadetlerde aşırılığa sevk eder, neticede bu durum kişi hakkında olumsuz sonuçlar doğurabilir. Nitekim şu ayet, işaret ettiğimiz mezkûr manayı destekler:

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَىٰ ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهَابِيَّةً
 "Sonra bunların ardından peş peşe peygamberlerimizi gönderdik. Özellikle Meryem'in oğlu İsa'yı arkalarından gönderdik, kendisine İncil'i verdik ve ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet yerleştirdik. Uydurdukları ruhbanlığı ise Biz kendilerine farz kılmadık, lâkin Allah'ın rızasına nail olmak için kendileri icat ettiler. Kaldı ki ona gereği gibi de riâyet etmediler. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik, onların çoğu ise büsbütün yoldan çıkmışlardır" (Hadid, 57/27).

Aynı anlamı çağrıştıran ve ruhbanlığa girip de doğru yoldan çıkan insanlardan bahseden şu ayet de dikkat çekicidir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لِبَائِكُمْ أَمْوَالٌ بِالْبَاطِلِ وَيَصْنَعُونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْفُرُونَ الذَّهَبَ
 "Ey iman edenler! Doğrusu hahamların ve rahiplerin çoğu halkın mallarını haksız yollardan yerler ve insanları Allah'ın yolundan uzaklaştırırlar. Altını, gümüşü yığıp Allah yolunda harcamayanlar var ya, işte onları acı bir azabın beklediğini müjdele!" (Tevbe, 8/34)

Zikredeceğimiz şu iki ayet ise, müminlerin ve müslümanların Allah'a daha ziyade teveccüh etmeleri için, onları gayrete getirme gayesine matuftur. Çünkü Yahudi ve Hristiyanlar o halleriyle Allah'a karşı cürette bulunmuş ve söz ve fiilleriyle onun azametine gölge düşürmeye çalışmışlardır (es-Sa'dî, 2000: 334).

لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ
 "Sen, iman edenlere, düşmanlık besleme bakımından onların en şiddetlilerinin Yahudiler ile müşrikler olduğunu görürsün. Müminlere sevgi bakımından en çok yakınlık duyanların ise "Biz Nasâra'yız (Hristiyanlarız)" diyenler olduğunu görürsün. Bunun sebebi, onlar arasında bilgin keşişlerin ve dünyayı terk etmiş rahiplerin bulunması ve onların kibirlenmemeleridir" (Mâide, 5/82).

اتَّخَذُوا أَحْبَابَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا
 "Yahudiler hahamlarını, Hristiyanlar rahiplerini ve Meryem'in oğlu Mesih'i Allah'tan başka Rab edindiler. Hâlbuki onlar, bir tek ilâha ibadet etmekle emrolunmuşlardı. Ondan başka ilâh yoktur. O, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir" (Tevbe, 8/31). Bu ayette asıl olan anlam, Allah'tan korkmalarının onları uzlete ve yalnız kalıp kendilerini ibadete vermeleridir. İşte ayet Yahudi ve

Hıristiyanların batıl birtakım inançlarına rağmen ruhbanlığa yönelebilmeleri karşısında, müminlerin gayret-i diniyelerini harekete geçirmektedir.

3.3. Yerli yerince sarf edilmeyen olumsuz korku

Bu anlamı şu ayette görürüz:

“لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنْ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ” : “Onların kalplerinde size karşı duydukları korku, Allah’tan korkmalarından daha ileridir. Bu böyledir, çünkü onlar, gerçeği bilip anlamayan kimselerdir” (Haşir, 59/13).

Zira olması gereken, Allah’a karşı kalplerde duyulan korkunun, mâsivaya karşı hissedilenden çok daha güçlü olmasıdır.

3.4. Harikulade olayları görme neticesinde hasil olan tabii korku

Bu anlamı “قَالَ أَلْقُوا فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرِ عَظِيمٍ” : “Mûsâ: “Siz ortaya koyun!” dedi. Vaktâ ki atacaklarını ortaya koydular, halkın gözlerini büyülediler, onları dehşete düşürdüler; müthiş bir sihir sergilediler” (A’râf, 7/116) ayetinde görebiliyoruz.

3.5. İmdat çılgılığı (فزع)

Bu mana ise “اسْتَلْكُ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ وَأَضْمُمُ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَى” : “Elini koynuna götür; o elin hastaliksız olarak bembeyaz çıkacaktır. Korkudan iki yana kanat gibi olan kollarını kendine doğru çek. İşte bunlar Rabbinden Firavun’a ve hanedanına yönelttiği iki delildir. Onlar fâsik ve isyankâr bir güruh idiler” (Kasas, 28/32) ayetindeki الرَّهْبِ kelimesinin الرَّهْبِ şeklindeki râ’nın zammeyle kıraatine göre verilmiştir. Bu ayette Allah Teala Hz. Musa’ya bir genel olarak bir şeyden korktuğu zaman kanat gibi olan kollarını göğsüne doğru çekmesini emretmiştir. Bundan sonra Hazreti Musa Allah’ın izniyle hiçbir faniden korkmamıştır. (Havva, 1985: VII/4084)

3.6. Korkutmak

Allah Teâlâ, mücâhede eden kullarına, düşmanlarını ve Müslümanlara zarar vermek için fırsat kollayanları korkutmalarını emretmiştir. Bunu da onlara karşı sayı ve donanım bakımından hazırlık yapma şeklinde gerçekleştirmelerini tavsiye etmiştir (es-Sa’dî: 324). İlgili ayet şöyledir:

“وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُعَدُّونَ لَهُمْ كَيْفَ يُعَذِّبُهُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ” : “Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın, savaş atları yetiştirin ki, bu hazırlıkla Allah’ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve onların ötesinde sizin bilemeyip de, ancak Allah’ın bildiği diğer düşmanları korkutasınız. Allah yolunda, her ne harcarsanız, onun karşılığı size eksiksiz ödenir, size asla haksızlık yapılmaz” (Enfâl, 8/60).

Meseleye Kur’an çerçevesinde ve mezkur ayet perspektifinde bakıldığı zaman, düşmanları korkutmanın veya içlerine korku salmanın, günümüz terör örgütü mensuplarından işittiğimiz ve gördüğümüz üzere, şiddet uygulamak, öldürmek, kesmek, yakmak ve ortadan kaldırmak anlamına gelmeyeceği açıktır. Düşmanı korkutmak demek, maddi olarak hazırlık yapmak, her türlü silah ve techizatta onlara üstünlük sağlamak ve böylece o münafıkların müslümanları aşağılamasını ve hakir görmelerini engellemektir. Bu yapıldığı zaman, düşmanlar, müslümanların kutsallarına ve yurtlarına karşı mütecevazane saldıramayacaklardır. Günümüzde düşmanları caydırmak için yapılan askeri hazırlıklara, ‘askerî tatbikat’ ismi verilmektedir. Bu tatbikatların gizli maksadı ise düşmanları caydırmaaktır.

Ra-he-be maddesinden anlıyoruz ki, bu fiil Kur’an’da olumsuz değil, daha ziyade olumlu anlamda kullanılmıştır. Olumsuz anlamda kullanılması ise, biraz önce işaret ettiğimiz üzere, yeryüzünde fesat çıkaranların ve azgınlık yapan tiranların zâlimce uygulamalarının ortaya çıkardığı hadiseleri beyan etmek amacına yöneliktir.

İşte Enfal suresinde geçen mezkûr ayetin asıl mesajı, düşmana karşı hazırlıklı olmaktır. Böylelikle Müslümanlar münafık inkârcıların elinde kolay bir av olmayacak, düşmanlarıyla mücadeleye daima hazır vaziyette ve uyanık bulunacaklardır. Günümüzde bu yüksek askeri ve stratejik anlayışa ‘koruyucu güvenlik’ adı verilmektedir.

Taberî'nin tefsirinde Enfal 60. ayetin teviline dair şu yorumları görürüz:

“Ey Allah’a ve Resulüne iman edenler, aranızda antlaşma olup da size hıyanet etmelerinden endişe duyduğunuz inkârcılara karşı gücünüz yettiği nisbette onlara silahlarla ve atlar gibi teçhizatlarla hazırlık yapın ki onlara karşı daha kuvvetli olabilesiniz. Yine bu kuvveti hazırlamakla Allah’a ve size düşman olan müşrikleri korkutmuş olursunuz. Tevil ehli de bizim dediğimiz paralelde görüşler kaydetmişlerdir. (Taberî, 1399: X/29)

İmam Fahreddin er-Râzî ise mezkûr **ثُرَّ هَيُونَ بِهِ عَدُوُّ اللَّهِ وَعَدُوُّكُمْ** ayetini şöyle tefsir etmiştir:

“Şayet kâfirler Müslümanların her türlü ve tam tekmil silah ve teçhizatla cihada hazır olduklarını bilirlerse onlardan korkacaklardır. Bu korku ise onları şu hareketleri yapmaya sevk edecektir: Birincisi, onlar İslam memleketine girme düşüncesine yönelemeyeceklerdir. İkincisi, korkuları ziyadeleşirse kendiliklerinden cizye vermeye razı olacaklardır. Üçüncüsü, bu korku onları belki de İslam’a girmeye sevk edecektir. Dördüncüsü, diğer inkârcılara yardımda bulunmayacaklardır. Beşincisi ise, korkup cizye vermeleri İslam yurdunda refahın artmasına sebep olacaktır (er-Râzî, 1981: XV/186).

Bunlar, düşmanla karşı karşıya gelmek üzere hazır bulunmanın ve hazırlık yapmanın faydalarından bazılarıdır ki ‘irhâb’ (düşmanı caydırma ve korkutma) böylelikle hâsıl olmuş olur. Bu ‘irhâb’ İmam Râzî'nin izah ettiği gibi iki yönden gerçekleşir: Birincisi, düşmanlar, Müslümanların kuvvetini ve hazırladıkları silahları ve teçhizatları gördükleri zaman, onların mağlup olacaklarına dair ümitleri kesilir. İkincisi, münafığın âdeti, daima bir kısım âfet ve krizlerin ortaya çıkmasını gözetlemek, ortalığı ifsat etmek ve Müslümanların arasını açmak için fırsat kollamaktır. Onlar Müslümanları güçlü görürlerse korkar ve bu çirkin hareket ve eylemlerini de terk ederler (er-Râzî, aynı yer).

Bu tefsiri güçlendiren ve teyit eden hususlardan biri de Enfal 60. ayetten hemen sonra gelen 61. ayetin muhtevasıdır. Müslümanları barışa davet eden bu ayete göre, şayet düşmanlar, barışa ve antlaşmaya meylederler ise Müslümanların da barışa yanaşmaları gerekir. Zira genellikle düşmanlar, hasımlarının çok güçlü ve kendilerini mağlup edeceklerinden emin olmadıkça onlarla karşılıklı antlaşma ve barışa yanaşmazlar. Bahsini ettiğimiz ayet şöyledir: **وَإِنْ جَئْتُمْ لِلسَّلَامِ فَاجْتَنِحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ** “Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de yanaş ve Allah’a tevekkül et. Çünkü Allah semîdir, alîmdir” (Enfâl, 8/61) Nitekim İmam Râzî de bu anlamın altını önemle çizerek, Allah düşmanın caydırılacağı kuvvet hazırlandıktan hemen sonra eğer barışa meylederlerse, onların sulh tekliflerinin kabul edilmesini beyan buyurmuştur, der. (er-Râzî: XV/187) Yani Müslümanlar şayet savaşa hazırlıklı olurlarsa ve düşmanlarını korkuturlarsa, düşmanları da onlara barış teklifiyle gelirlerse, onlara düşen bu barış ve sulh önerisini kabul etmektir. Bu, son derece hikmetli ve güçlü askeri siyasete muvafık bir hareket emridir. Bu emre uyulduğu zaman gereksiz yere Müslüman kanı akmasına engel olunacak ve umumi güvenlik sağlanmış ve devletin de şerefi korunmuş olacaktır.

Keza Kur’an’ın irhâba genel bakışının resminin tamamlanması için ‘irhâb’ kelimesinin zikredildiği Enfal 60. ayetle 61. ayetin birlikte okunması gerekir. Nitekim Şeyh Mustafa es-Sibâî (bkz. El-Akîl, 2005: 537 vd.) bu konuda şöyle der:

İslam ümmeti kendilerine karşı olan düşmanlarının zulmünden ve saldırısından emin olurlarsa, “onlar için elinizden geldiğince kuvvet hazırlayın” fehvasınca hazırlık yapmaları vaciptir. Fakat bu hazırlık, saldırıda bulunmak için değil, onları korkutmak ve caydırmak içindir. Ümmete dost olanları ve onlarla barış içinde hareket edenleri değil, yalnızca ümmetin düşmanlarını korkutmak ve caydırmak hedeflenmelidir. Zira düşmanın saldırı düşüncesinden cayması ve harpten vazgeçmesi durumunda, **وَإِنْ جَئْتُمْ لِلسَّلَامِ فَاجْتَنِحْ لَهَا** ayeti gereğince, ümmetin de barışa yanaşması bir zarurettir (es-Sibâî, 1980: 75).

Buna göre Müslümanların bilmeleri gereken husus şudur: Kur'an'da zikri geçen 'irhâb' ile günümüz dünyasında yaygın olarak bilinen 'irhâb' tamamıyla farklıdır. Kur'an'ın ifade ettiği 'irhâb' günümüz 'irhâb'ının kapsama alanına girmez. Zira çağımızda kullanılan 'irhâb', sivillere karşı, işkence, adam kaçırmaya, yakma ve öldürme gibi şiddet uygulamaları şeklinde cereyan etmektedir. İştittığımız bazı irhâbi faaliyetler yürekleri kanatmakta olup bunların ne İslam ne de Müslümanlarla alakası bulunmamaktadır. Aslında Kur'an'daki irhâbın günümüzde şöyle anlaşılması gerekir: Müslümanlar her zaman düşmanlarla savaşa ve onlarla cephede karşılaşmaya hazır bulunmalı ve gafil olmamalıdır. Müslümanlar, güçleri ve maddi imkânlarını günümüz devletlerinin askeri tatbikat gibi vesilelerle silahlarını tanıttığı gibi göstermelidirler ki, düşmanlar, onlara saldırma cesareti gösteremesinler.

Diğer bir nokta da şudur: İrhâbı, bir kısım terör destekçilerinin yaptığı gibi, Kur'an'daki mezkûr ayete dayandırmak son derece hatalıdır. Ayrıca birilerinin İslamı –Müslümanları teröre davet eden küçük bir sapkın gruba bakarak- irhâb/terör dini şeklinde nitelemeleri de doğru değildir. Diğer taraftan İslam'ın hakikatini ve İslam hakikatinin yaşandığı pek çok İslami cemaatleri araştırmamaları, tarih boyunca insanların farklı dil, din ve renkleriyle barış ve güven içinde yaşadığı İslam devletlerini tetkik etmemeleri anlaşılır bir tutum olamaz. Nitekim İslam devletleri içinde yaşayan pek çok farklı din mensubu kendi kimliklerini korumuşlar, hatta onların bıraktığı ibadet yerleri ve mal varlıkları günümüze kadar ulaşabilmiştir. Yani bunlara bakarak Müslümanların şiddet yanlısı değil tolerans ve birlikte yaşama eğilimli oldukları rahatlıkla görülebilir.

4. KUR'AN'DA TERÖRÜ ÇAĞRIŞTIRAN BAZI KAVRAMLAR

4.1. "Tuğyân" kavramı

Kur'an-ı Kerim'de طغى (TA-ĞA-YE) kökü ve türevleri genel anlamda azgınlık ve taşkınlık anlamına gelse de, ilgili ayetler incelendiği zaman daha özel anlamlar ihtiva ettiği de görülür. Bazen insan zenginleştiği ve kendisini hiç kimseye muhtaç görmediği zaman azgınlaşabileceği gibi, güç ve kuvveti ele geçiren ve kendisini herkesten çok güçlü gören bazı kimseler de "ben sizin en yüce rabbinizim" diyerek insan azmanı bir Firavuna dönüşebilirler. Şimdi bu kavramı bazı ayetler bağlamında açalım:

1. Alak suresinde, insanın, müstağni ve kendi kendine yeter halini hissettiği zaman fiilî anlamda azgınlaşabileceği şöyle beyan edilir:

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّاظٍ "Hayır! İnsan, kendisini ihtiyaçsız gördüğü düşüncesiyle azar" (Alak, 96/6-7) Ayetin iniş sebebi Ebu Cehil'in Peygamber Efendimize yönelttiği düşmanlık ve ona tehditler savurmasıdır. Rivayete göre Ebu Cehil, 'Muhammed'i Kâbe'nin yanında secde halinde görürsem ayağımla onu tepeleyeceğim" demiş, bunun üzerine Allah Resulü de ona cevap vererek tehdit etmişti. Ayette, her ne kadar kâfirden bahsedilmemiş olsa da kelamın siyakına göre muhataplar, Allah'ın nimetlerini görmezden gelen Ebu Cehil ve benzeri inkârcılardır (Ebû Hayyân, VIII/489).

Demek ki kendini müstağni gören ve bunca nimetlere karşın nimeti verene karşı en küçük bir minnet duygusu taşımayan Ebu Cehil benzeri zengin yöneticiler azgınlaşıp Allah'ın Resulü'nü ezmele tehdit etmek suretiyle toplumda terör fırtınası estirebilmişlerdir ve bu her zaman ve her yerde olasıdır.

2. Buldukları toplumda kendisinden daha güçlü kimse olmadığını gören bazı insanlar, kendilerini "en yüce Rab" olarak tavsif edebilmişler ve adeta 'ene'lerini tanırlaştırmışlardır. Kur'an bu gibi kimseleri de tuğyan fiilini nisbet ederek ibretlik tablo halinde önümüze koyar. Sözelimi Kur'an'da farklı surelerde farklı üsluplarla anlatılan Hz.Musa kıssasında, ona düşmanlık eden Firavun'un söylem ve eylemleri buna en çarpıcı bir misal teşkil eder. Hazreti Musa ve onunla birlikte görevlendirilen Hz.Harun'a hitaben اذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى "Firavun'a gidin; çünkü o azmıştır" (Taha, 20/43) buyurduktan sonra فُؤُولًا لَّهُ فَؤُولًا لِّئِنَّا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى "Ona yumuşak sözle konuşun. Umulur ki öğüt alır ve

çekinir” (Taha, 20/44) şeklinde üslup uyarısında bulunmuştur. Firavun’un nasıl azdığı ise şu ayetlerde beyan edilmiştir:

“Doğrusu Firavun, ülkesinde (Mısır’da) zorbalık yaptı, büyüklük tasladı. Halkını çeşitli fırkalara ayırdı. Onlardan bir topluluğu, erkek evlatlarını kesmek, kız evlatlarını ise hayata atmak suretiyle özellikle zayıflatmak istiyordu. O, bozguncunun teki idi” (Kasas, 28/4).

“Hani Rabbi ona kutlu Tuvâ vâdisinde şöyle seslenmişti: “Firavuna git, zira o iyice azdı! Ona de ki: kendini arındırmaya gönlün var mı? “İster misin Seni Rabbine kavuşturan yola vurayım. Böylece Sen de O’na saygı duyarsın?” Ona en büyük mucizeyi gösterdi. Fakat o buna “yalan” dedi ve isyan etti. Sonra sırtını dönüp Mûsâ’ya karşı bir çalışma içine girdi. Adamlarını topladı ve onlara: “Sizin en yüce rabbiniz benim!” dedi. Allah da onu hem dünyada, hem de âhirette şiddetle cezalandırdı” (Nâziât, 79/16-25).

Kur’an-ı Kerim’de “tağâ” fiilinden türetilen ve ism-i fail makamında kullanılan “tâğût” kelimesi ise Medine döneminde inen ayetlerde görülür. Mesela *أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا* ayetine (Nisa, 4/51) bakalım: Ayette geçen “cibt ve tâğût” kelimeleri için bazı müfessirlerimiz, “sihirbaz ve kâhin demişler, bazıları ‘cibt’in Huyey ibn Ahtap, tâğût’u ise Ka’b ibn Eşref diye tefsir ederken, bazıları ise daha genel bir ifade ile “tâğût Allah’ın dışında ibadet edilen her şeydir” demişlerdir. (Kurtubî: V/440) Ancak aynı surenin 60.ayetinde geçen *يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا كَلِمَتَ اللَّهِ فِى قُلُوبِهِمْ يَتَخَوَّفُونَ لِمِ اللَّهِ* “onlar tâğûtun önünde muhakeme olmak isterler” cümlesi, tâğûtun, bir eşya değil, toplum nezdinde sözü dinlenen ama özünde vahiy karşıtı bir inkârcı olduğunu gösterir. Nitekim Ebussuûd tefsirinde de tâğûtun Ka’b ibn el-Eşref olduğu, azgınlıkta ve Allah Resulüne düşmanlıkta aşırılığın otürü ona ‘tâğût’ ismi verildiğini belirtmesi (Ebussuûd: I/739) de bizim kanaatimizi teyit etmektedir.

Zikrettiğimiz ayetlerden ve yorumlardan şu sonuca varabiliyoruz: Firavun, Ebu Cehil, Ka’b ibn Eşref gibi tâğütler, kendi otoriter konumlarını güçlendirmek için toplumu ayrıştırıp kutuplaştırmışlar, muhaliflerine karşı kitlesel terör ve tehditlerle ayakta kalmaya çalışmışlardır. Onlar karşısında yer alan Peygamber ve müminler ise hikmet, güzel öğüt ve kavli-i leyyinle hakikati tebliğ etme mücadelesi vermişlerdir. Ama en sonunda zafer, Allah’ın yardımıyla her zaman Allah elçilerinin ve onları izleyenlerin olmuştur.

Hülasa, tuğyan kavramının kullanıldığı ayetlerin geneline bakıldığında açık veya gizli küfür ehline ait bir sıfat olduğu anlaşılmaktadır. Gerek Alak suresindeki ayetin tefsiri, gerekse Firavun hakkındaki ayetlerdeki kullanımlarda deryada katre misaliyle göstermeye çalıştık.

4.2. “Fitne” kavramı

Fitne kelimesi sözlük anlamı itibariyle, ‘ altın ve gümüş gibi değerli madenleri, saflığını anlamak için ateşte eritmek’ manasına gelen ‘ F-T-N’ kökünden gelir. Kuyumcu için de aynı kökten gelen ‘fettan’ sözcüğü kullanılır (İbn Manzûr: X/220). Kelime bu asıl anlamıyla Zâriyât suresinde ‘ateşle azap etmek’ anlamında kullanılmıştır (Zâriyât, 51/13) Fitne kelimesinin zamanla kazandığı anlamlar Râğıb’ın el-Müfredat adlı eserinde üç anlamda zikredilmiştir: Birincisi maddi ve manevi sıkıntı, üzüntü, bela ve felaketle imtihan etmektir. İkincisi insanın gönlüne aşk ateşi düşürdüğü veya gönlünü çelip mantıklı düşünmesini engellediği için kadına ve kişinin aklını karıştırıp ahlakını bozan ve cezaya çarptırılmasına sebep olan şeytan için ‘fettan’ denilmiştir. Üçüncüsü ise insanları zor bir imtihandan geçirecek olan Münker ve Nekir’e de ‘kabrin iki fettanı’ adı verilmiştir (İsfahânî, 1998: 537).

Arapça’da, kök anlamı ‘ateşte yakmak’ olan f-t-n kökü, şu anlamlarda da kullanılmıştır: Bir şeyi ateşte eritmek, bir şeyi sınamak, sınamak için güç işlere maruz bırakmak, bir kimseyi sıkıntıya uğratmak, bir şeyi arıtmak, bir şeyden çok hoşlanmak ve ona aşırı düşkün ve tutkun olmak; birini büyülemek; birinin aklını başından almak, gönlünü çalmak, aklını çelmek, insanı ne yapacağını bilemeyecek derecede şaşkına çevirmek, döndürmek, vazgeçirmek, kişiyi üzerinde olduğu durumdan uzaklaştırmak, düşünce ve inançlarından vazgeçirmek; birini ayartmak, azdırmak, baştan çıkarmak,

kandırmak, saptırmak; fitnenin içine düşmek, dalalete düşmek, birini fitnenin içine düşürmek” (Keskin, 2003: 31).

‘Fitne’ ve türevleri Kur’an’da, toplam 60 yerde kullanılmıştır. İsim olarak, yani ‘fitne’ veya ‘el-fitne’ şeklinde ise 34 yerde geçmektedir (Abdulgâkî, 1986: 511, 512). Kur’an-ı Kerim’de fitne, şirk (Bakara, 2/191), küfür (Âl-i İmrân, 3/7), imtihan (Taha, 20/40; Ankebût, 29/2), işkence etmek (Nahl, 16/110; Ankebut, 29/10), ateşte yakmak (Zâriyât, 51/13; Burûc, 85/10), öldürmek (Nisâ, 4/101), doğru yoldan çevirmek (Mâide, 5/49), sapkınlık (Mâide, 5/41), ibret (Yunus, 10/85), delilik (Kalem, 67/6), günah (Tevbe, 9/49), ceza (Nur, 24/63), hastalık (Tevbe, 9/126) ve hüküm (A’râf, 7/155) anlamlarında kullanılmıştır.

Farklı bağlamlarda değişik anlamlar kazanabilen fitne kavramının kök anlamı esas alındığında bir insanın inancından ve düşüncelerinden dolayı imtihana ve işkencelere tabi tutulması anlamı öne çıkmaktadır. Nitekim Buruc suresindeki şu ayette böyledir: *إِنَّ الدِّينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ نَّمَّ لَمْ يُتُوبُوا فَلَهُمْ* “Mümin erkeklere ve mümin kadınlara işkence edip de, sonra tövbe etmeyenler var ya, İşte onlara cehennem azabı var, yangın azabı vardır” (Burûc, 85/10) İnsanlara inanç ve düşüncelerinden dönmeleri için baskı uygulamak ve işkence etmek aslında terörün ta kendisidir. Yani burada terör ile baskı ve işkence anlamına gelen fitne arasında çok yakın bir ilişki vardır. Denebilir ki bütün insanların inanç ve düşüncelerine baskı sayılan maddi ve manevi hadiseler birer terör olayıdır; bu olaylar da fitne kapsamına girer. Binaenaleyh, terörün tanımını yapanlar bu noktayı da göz önüne almalıdırlar.

Fitne kelimesi haksız yere insanların canına kıyma anlamında da kullanılmıştır. Sözelimi Ahzâb suresindeki şu ayeti ele alalım: *وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ لَأْتَوْهَا وَمَا تَلْبَثُوا بِهَا إِلَّا سَيِّرًا* “Demek Medine’nin her tarafından hücum edilseydi ve kendilerinden ‘fitne’ istenseydi, hiç tereddüt etmezsiniz, bunu derhal yapacaklardı!” (Ahzâb, 33/14) Ayette geçen fitne kelimesini müfessirler, dinden dönerek küfre girmek, Müslümanlarla savaşmak ve onları öldürmek şeklinde izah etmişlerdir (en-Neseffî; III/22). Haksız yere bir insanı öldürmek Kur’an penceresinden baktığımızda bütün insanlığı öldürmek sayıldığı için (Nisa, 4/93), yapılan bu fiil de bir terör eylemidir.

Kur’an’da fitne kelimesi insanların arasını açmak ve aralarında var olan ihtilafları daha da derinleştirmek anlamında da gelmiştir ki, bu, terörün temelini oluşturan bir durum veya temel taşlarından biridir. Nitekim Tevbe suresinde buna işaret eden ayet vardır: *لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا*: “Şayet sizinle çıkmış olsalardı, bozgunculuk etmekten başka bir faydaları olmazdı. Fesat ve fenalığı artırmaktan başka bir iş yapmazlar, sizi fitneye düşürmek arzusuyla, aranızda sokulup entrikalar çevirirlerdi. Aranızda onlara kulak verenler de vardır: Allah o zalimleri pek iyi bilir” (Tevbe, 9/47) Genellikle müfessirlerimiz, fitne kelimesinin geçtiği cümleyi, ‘sizin aranızda fikir ayrılıkları atmak ve sizi hedeflerinizden ve maksadınızdan geri çevirmek isterler’ şeklinde izah etmişlerdir. (en-Neseffî: I/684; ez-Zemahşerî, III/51)

Özet olarak ifade etmek gerekirse fitne, müslümanların zayıf oldukları Mekke döneminde, zulme ve baskılara maruz kalmaları şeklinde bir imtihan çeşidi olmuş; güçlendikleri Medine döneminde ise içteki nifak ehlinin ifsat hareketleri, dıştaki düşmanlarının da saldırıları şeklinde tezahür etmiştir. Her iki dönemde ortaya çıkan olumsuz tablo, terörün klasik çeşidi olarak fitnenin, müslüman ve haktan yana olan toplumlara zayıflatmanın ve ortadan kaldırmanın aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

4.3. “Bağy” kavramı

Terörle irtibatlı olarak ele almamız gereken kavramlardan biri de ‘bağy’dır. Bağy, Arapçada zulmetmek, fesat peşinde olmak, haddi aşmak ve haktan ayrılmak gibi anlamlara gelir (İbn Manzûr: II/323). Aynı kökten gelen ‘bâğî’ ise ‘adil bir şekilde devleti yöneten idarecilere karşı isyan eden kişi’ anlamına gelir. Bâğîler ellerindeki silahlı güçlerle bir bölgeyi işgal ederler ve insanların mallarına el koyar ve kendilerine katılmayanları öldürmeye varıncaya kadar ileri giderler (ez-Zuhaylî, 1996: 46).

Kur'an'da bağı kelimesi haddi aşmak ve haktan ayrılmak manalarında kullanılmıştır: *فَلَنْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَإِنَّهُمُ الْبِغْيَةَ وَالْبَغْيَ بَعِيرَ الْحَقِّ* “De ki; Rabbim ancak kötülükleri, gerek açığı, gerek gizlisini, günahı ve haksız yere haddi aşmayı haram kılmıştır” (A'râf, 7/33) ayetindeki bağı kelimesi bu manadadır. Benzer şekilde, *وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ* “Eğer Allah kullarına rızık ve imkânları bol bol yaysaydı, onlar dünyada azarlardı” (Şûrâ, 42/27) ayetinde de sahip olduklarıyla yetinmeyip başkalarının hakkına tecavüz etmek, cana, mala ve ırza kastetmek gibi terörü çağrıştıran anlamlara gelmektedir. Neseî, ayetteki ‘bağı’ fiiline, ‘zenginliğin sebep olduğu kibre ve şımarıklığa kapılırlardı’ anlamını vermiş, örnek olarak da Firavun’u zikretmiştir (en-Neseî: III/255).

Bağın ıstılahi tanımı ise şöyle yapılmıştır: “Muhik olan bir veliyyül'emre veya naibine karşı bir te'vile yani kendince doğru kabul ettiği bir delile, bir sebebe dayanarak isyan edip, itaat dairesinden çıkmaktır” (Bilmen, 1999: III/410). Ömer Nasuhi Bilmen'in bu tarifinde ifade ettiği ‘muhik bir veliyyülemr'den kasdı, adaletle hükmeden devlet yöneticisidir. Buna göre adil olmayan bir meşru yönetime karşı ayaklanmak bağı suçu kapsamına girmez.

Meseleye İslam Hukuku açısından bakıldığı zaman bağı suçunun oluşması için, kasıt, savaş ve yönetime el koyma, şiddet kullanımı unsurlarının bulunması gerekli görülmüştür. Bu unsurlardan herhangi biri eksik olduğu zaman bağı suçu oluşmaz ve icra edilen suçlar adi suç kapsamında değerlendirilir (Udeh, 1976: 101).

İslam Hukukuna göre bütün unsurlarıyla bağı suçunu işlemiş olduklarına hükmedilen şahıs ve topluluklara verilecek ceza onlarla savaşmak ve gerekirse öldürmektir. Ancak bu savaş, isyanı bastırmakla sınırlıdır, daha öteye geçilmesine cevaz yoktur (el-Merginânî, 1986: II/171). Mesela yaralı olarak ele geçirilen isyancılar öldürülmez, malları da ganimet olarak alınmaz veya telef edilmez. Aile fertleri de esir alınmaz (Ebû Zehre, 1994: 149).

İslam Tarihine baktığımızda bağı olarak addedilebilen örnekler görürüz. Sözelimi Hz.Ebu Bekir dönemindeki ‘ridde’ olaylarını anabiliriz. Her ne kadar bu hadiseler bir irtidat şeklinde tarihe geçmişse de, doğrusu bu olaylar bağı, yani otoriteye itaatsizlik veya isyandır. Çünkü işin aslı, o topluluğun Hz. Peygamber'e verdikleri zekâtı, Hz. Ebu Bekir'e vermekten imtina etmelerine dayanır. Kur'an'dan istinat ettikleri ve delil kabul ettikleri ayet *خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ* (Ey Peygamber), onların mallarından zekât al ki, bununla onları temizleyesin ve arındırasın. Onlar için dua da et! Çünkü senin onlar lehine duan, onlar için büyük bir huzur ve tatmin kaynağıdır” (Tevbe, 9/103) ayetidir. Bu ayet onlara göre zekâtın yalnızca Hz. Peygamber'e verilmesini emreder ve Onun vefatından sonra artık zekât vermelerine gerek yoktur. Dolayısıyla onların muhalefeti İslam'a değil Hz. Ebu Bekir'in halifelik makamına olmuştur. Bu nedenle Hz. Ebu Bekir olayları daha fazla yayılmadan, kuvvet kullanarak bastırmayı tercih etmiştir (Ecer, 1994: 74; Niyazi, 2007: 10).

Özet olarak, bağı Kur'an terminolojisinde belirli şartlar tam olarak olduğu zaman, henüz küresel ölçekte objektif bir tanımı yapılamamış olan ‘terör’ kavramına yakın olarak görülebilir. Bu bağlamda Müslüman ülke ve yönetimler ya da Kur'an ve Hz. Peygamber'i referans aldıklarını iddia edenler, terörü tanımlama hususunda, Kur'an'daki ‘bağı’ kavramından ve İslam Tarihindeki yorum ve yansımalarından yararlanmalıdırlar.

3.4. “Hirâbe” kavramı

Hirâbe, Arapçadaki H-R-B kökünden gelir. Harb ise barışın zıddı olup, savaş, kavga veya dövüş demektir (İbn Manzûr: I/816). *فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ*. “Eğer böyle yapmazsanız Allah ve Resulü tarafından size savaş açıldığını biliniz! Eğer faizcilikten tövbe ederseniz, sermayeleriniz sizindir. Böylece ne haksızlık eder, ne de haksızlığa uğrarsınız” (Bakara, 2/279) ayetinde geçen ‘harb’ kelimesi ölüm cezası anlamındadır. Sürekli faiz muamelesi yapan kişiye Müslümanların emiri bu işten vazgeçmesini ve tövbe etmesini söyler, vazgeçmezse ölüm cezasıyla tecziye eder (İbn Atıyye, 2007: II/103) *إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ* “Allah ve Resulüne savaş açanların, (yol keserek terör eylemi yaparak) yeryüzünü ifsad etmek için koşuşanların

cezası...” (Mâide, 5/33) ayetindeki harbin anlamı ise, ‘Allah’ın kullarına, dostlarına savaş açan, yeryüzünde fesatçılık yapan, kargaşa çıkaran, insanların mal ve can güvenliğini ihlal edenler’ (ez-Zuhaylî, et-Tefsîru’l- vecîz: I/114) şeklinde tefsir edilmiştir.

Yol kesicilik şeklinde de yorumlanan ‘hirâbe’, birinin elindeki malını ve mülkünü tamamen elinden alması, ona hiçbir şey bırakmaması demektir. (İbn Manzûr: I/817) Daha açık bir tanımla ‘hirâbe’, ekseriyeti Müslüman olan bir memlekette, bir grup tarafından, Müslüman ya da gayr-i Müslimlerin mallarını zor kullanarak ellerinden almak, canlarına kastetmek ve halkı korkutmak gayesiyle yollarını kesmektir (Erturhan, 2003: 127)

Hirâbe, malı silah zoruyla gasp etme, adam öldürme, genel asayiş ihlal ve yol kesme gibi pek çok suçu ihtiva ettiğinden dolayı kokteyl niteliğinde bir suç vasfını haizdir (Bardakoğlu, 1993: XI/463) Hirâbe ile bağı suçu arasında ise şöyle bir irtibat ve benzerlik vardır: Bâğîler, isyan ederken kendilerince haklı bir gerekçe ve delile istinat ederken, hirâbe suçuna bulaşanlar ise, hiçbir yasal ve mantıklı gerekçeye dayanmazlar (Şekerci, 1996: 83).

Kısaca ifade etmek gerekirse, hirâbe insanlık tarihi boyunca işlenen ve bir kısım maksatlarla toplumu terörize etmeye ve yıldırmaya yönelik bir insanlık suçudur. Günümüzde de dünyanın muhtelif yerlerinde hirâbenin farklı ve daha çağdaş renklerini görmek mümkündür.

3.5. İfsâd kavramı

Kur’an’da geçen ‘ifsâd’ kelimesi de modern çağımızda herkes tarafından bilinen ‘irhâb/terör’ anlamında kullanılmıştır. Nitekim Allah Teala, zâlim ve diktatör idarecileri bu ‘ifsad’ sıfatıyla nitelemiştir (es-Sa’dî: 93): “وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِنُفْسِهِ فِيهَا وَيُهْلِك الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ” “Yönetime gelince, ülkede fesat çıkarmaya çalışır, ürünleri ve nesilleri mahvetmek için uğraşır. Allah, elbette fesadı (bozgunculuğu) sevmez.” (Bakara, 2/205)

Ayette zikri geçen, ekini ve nesilleri ifsat etmek isteyen müfsit, aslında zahiren tatlı dilli olup, insanlar onun üslubu ve konuşmasıyla aldanırlar. Ama o, içindeki, ‘yeryüzünde fesat çıkarma’ düşüncelerini her zaman gizli tutar. Bu nedenle ilk ayetin siyakında şöyle buyrulmuştur: “وَمِنَ النَّاسِ مَنْ” “İnsanlardan öylesi vardır ki dünya hayatına dair sözleri senin hoşuna gider. Üstelik sözünün özüne uyduğuna Allah’ı da şahit gösterir. Hâlbuki gerçekte o, düşmanların en yamanıdır” (Bakara, 2/204). Günümüz dünyasında fesat peşinde koşan pek çok önderin hali budur. Kendi halklarına karşı onların hislerini okşayıcı dille hitap eden ve onları kendine cezp edenlerin bütün yaptıkları aslında bozgunculuktur. İşleri güçleri ve gizli gündemleri müminlerle harp etmektir. İbadet mekânlarını kapatırlar, haramları yasal ve meşru hale getirirler, halkın malına haksız yere el koyarlar, kendilerine muhalefet edenleri ise acımasızca katlederler. Zira onların izlediği siyaset, hükmetme sevgisi ve halkların verdiği destekle iktidarda kalmaya devam etmekten ibarettir.

SONUÇ

Bu makale ile ulaştığımız sonuçları şöyle ifade edebiliriz.

İrhâb veya günümüz ifadesiyle terör, insanlık tarihi kadar eski ve egemenlerin iktidarda kalabilmek için kullandığı en sofistike yöntemlerden biridir.

Kutsal kitabımız Kur’an, irhâb kavramını günümüz terör örgütlerinin ve onları vesayetleri altında bulduranların anladığı manada değil, yeryüzünde fesat çıkarmak isteyenler için caydırıcı güç buldurmamak anlamında kullanılmıştır.

Kur'an terörü dolaylı olarak ifade eden tuğyân, bağı, hirâbe, fitne ve ifsâd gibi kavramlara da yer vermiş, bu gibi menfi tutum içinde olanları, iyiliği yaymak ve iyiliğin yaygınlaşmasını sağlamak isteyen peygamber yolunun mirasçılarına birer ibret vesikası olarak sunmuştur.

Teröre veya irhâba can suyu olan unsurların en başında cehalet zikredilebilir. Zira cehaletle muttasıf olan fert ve toplumlara yaptırılmayacak kötülük yoktur. Cehalete karşı insanlar ilimle donatılmalıdırlar ki, su üzerinde yüzen çerçöp gibi olmasınlar. İkincisi fakirlik de terörü canlandıran faktörlerden biridir. Nitekim günümüz dünyasında terörle maruf ve dünyaya adeta terör ihraç eden ülkelere bakıldığında ekonomik bakımdan çok gerilerde oldukları görülecektir.

KAYNAKÇA

- Abdulaziz, Abdulkadir (Tarih yok), *el-Umde fi i'dâdi'l- udde fi sebîlillâh*, Beyrut.
- Abdübâkî, Muhammed Fuad (1986), *el-Mu'cemu'l-Müfehres li elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul,
- Abdullah El-Akîl (2005), *Min a'lâmi'd- da'veti ve'l- hareketi'l- İslâmiyyeti'l- muâsıra*, Kahire.
- Alkan, Necati (2002), *Gençlik ve Terörizm: Terör Örgütlerinin Gençliği Kazanmada Kullandığı Yöntemler*, Ankara, Temuh Yayınları.
- Aydınalp, Halil (2011), *İntihar Eylemleri Eksesinde Din ve Terör*, Ankara.
- Bardakoğlu, Ali (1993), DİA, "Eşkiyâ" mad., İstanbul.
- Baysoy, Emre (2011), "Bir Güvenliksizleştirme Aracı Olarak Terörizm", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 17, s. 98.
- Bilmen, Ömer N. (1999), *Hukuk-u İslâmiyye Kamusu*, Çev.: Enes Sarmaşık, İstanbul.
- Büyük Larousse (1986), İstanbul, Gelişim Yay.
- Çayır, Celal (2014), *Din Şiddet İlişkisi (Şiddetin Meşrulaştırılmasına Yönelik Tutumlar Üzerine Bir Araştırma)*, Seda Ozalit, İstanbul.
- Çayır, Celal & Çetin, Özer(2011), Din ve Şiddet Üzerine Psikolojik Bir Yaklaşım, Dicle Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:13, Sayı:1, ss.1-33.
- Duru, H., Emhan A., & Bez Y. (2017). Effects of Terrorism and Violence on Bank Employees Asian Journal of Business and Management 5(6) 221-231
- Ebû Hayyân, Muhammed ibn Yusuf (Tarih yok), *Tefsîru'l- bahri'l- muhît*, Beyrut, Dâru'l- kütübi'l- ilmiyye.
- Ebû Zehre, Muhammed, *İslam Hukukunda Suç ve Ceza*, Çev.: İbrahim Tüfekçi, Kitabevi, İstanbul, 1994.
- Ebussuûd, İbn Muhammed el-İmâdî (Tarih yok), *İrşâdü'l- akli's- selîm ilâ mezâyel'- kitâbi'l- kerîm*, Thk.: Abdulkadir Ahmed Atâ, Riyad.
- Ecer, Vehbi (1994), *İslam Tarihi Dersleri II*, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- El-Begavî, el-Huseyn ibn Mesud (1995), *Meâlimü't- tenzîl*, Riyad.
- El-Eş'arî, Ebu'l- Hasen Ali ibn İsmail (1950), *Mekâlâtü'l- İslâmiyyîn*, Kahire.
- El-Gamrî, İbrahim (2001), *es-Sülûkü'l- insânî*, Dimaşk.
- El-Gazzâlî, Muhammed b. Muhammed (1961), *Faysalü't- tefrika, beyne'l- İslâm ve'z- zendeka*, Kahire.
- El-Hatîb, Muhibbuddîn (1975), *el-Hutûtu'l- arîda li dîni's- şîati'l- imâmiyye*, Musul.

- El-Hudeysî, Abdullah Celil (1978), “*el-İrhabu’- duveli beyne’l- vakii ve’l- kanun*”, Mecelletü’l-kada’, Sayı:3, s.225.
- El-İsfahânî, Ömer ibn Abdurrahman es-Sârisî er-Rağîb (1998), *el-Müfredat fi ğaribi’l- Kur’an*, Beyrut,
- EL-Kalkaşendî, Ebu’l- Abbas Ahmed (1963), *Subhu’l- a’şâ fî sinâati’l- inşâ*, Kahire.
- El-Keyâlî, Abdulvehhab (1990), *el-Mevsuatu’s- siyasiye*, “İrhab” mad., Beyrut.
- El-Kummî (1962), *el-Mekâlât ve’l-firak*, Tahran.
- El-Vâkidî, Ebû Abdillâh Muhammed (1989), *Kitabu’t- târih ve’l-meğâzî el-müsemmâ Târihu’l- Vâkidî*, Beyrut.
- Er-Râzî, Muhammed ibn Ebu Bekr (1981), *Muhtaru’s-Sihah*, Beyrut,
- Erturhan, Sabri (2003), *İslam Ceza Hukukunda İçtima*, İstanbul, Rağbet Yayınları.
- Esed, Muhammed (2002), *Kur’an Mesajı*, İstanbul, İşaret Yay.
- Es-Sa’dî (2000), *Teysîru’l- Kerîmi’r- Rahmân fî tefsîri kelâmi’l- Mennân*, Beyrut.
- Es-Sahmerânî, Ahmed (1999), *et-Tetarruf ve’l- mütetarrifûn*, Beyrut.
- Es-Sibâî, Mustafa Husnî (1980), *Nizâmü’l- harb ve’s- silm fi’l- İslâm*, Dımaşk,
- Et-Tabersî Huseyn en-Nûrî (1 289),, *Faslü’l- hitâb fî isbâti ta’rîfi Rabbi’l- erbâb*, Tahran,
- Ez-Zehebî (Tarih yok), *el-İber fî ahhâri men ğaber*, Beyrut.
- Ez-Ziriklî, Hayruddin (1980), *el-a’lâm*, Beyrut.
- Goldziher, Ignaz (1946), *el-Akîde ve’s- şerîatü fi’l- İslâm*, Kahire.
- Günaltay, M. Şemseddin (1997), *Anarşist Dervişler Çetesi (Haşşaşin): Hurafâten Hakikate*, Neşreden: Ahmet Gökbel, İstanbul.
- Havva, Said (1985), *el-Esâs fi’t- tefsîr*, Kahire, Dâru’s- selam, 1.basım.
- İbn Atıyye, Ebu Muhammed Abdülhak (2007), *el-Muharraru’l- vecîz fi tefsîri’l- Kur’ani’l- Aziz*, Doha.
- İbn Hazm (1321), *el-Fasl fi’l- milel ve’l- ehvâi ve’n- Nihal*, Kahire.
- İbn Manzur, M. Mükrim (1993), *Lisanu’l- arab*, Dâru’l- fikr, Beyrut.
- İbnu’l- Cevzî, Abdurrahman (tarih yok), *Telbîsü İblîs*, Kahire.
- İbnü’n- nedîm (2002), *el-Fihrist*, Ebu’l- ferec Muhammed, *el-Fihrist*, Thk. Yusuf et-Tavîl, Beyrut.
- İmâra, Muhammed (1972), *el-A’mâlü’l- kâmile li’s- Şeyh Muhammed Abduh*, Beyrut.
- Keskin, H. (2003), *Kur’an’da Fitne Kavramı*, İstanbul, Rağbet yay.
- Lewis, Bernard (2005), *İsmâîlîler*, Trc.: Kemal Sarısözen, Ankara, Kitap yay.
- Merğînânî, Ebu’l- Hasen Burhanüddin Ali ibn Ebi Bekr (1986), *el-Hidâye şerhu bidâyeti’l- mübtedî*, Dımaşk.
- Niyazi, M. (2007), *İslam Devlet Felsefesi*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Nursî, B. S. (1998), *Mektûbât*, Ankara, Sözlük Yayınları.
- Oxford University (2000), *Oxford Advanced Learners Dictionary*, Oxford University Press, 6th Edition, London.
- Şehristânî, Ebu’l- Feth Muhammed (tarih yok), *el-Milel ve’n- Nihal*, Thk.: Abdulaziz el-Vekil, Beyrut.

- Şekerci, Osman (1996), *İslam Hukukunda Tazir Suçları ve Cezaları*, İstanbul.
- Şelebî, Ahmed (1979), *Mevsûatü't- târîhi'l- İslâmî*, Kahire.
- Şükrî, M. Aziz (2002), *el-İrhabu'd- duveli ve'n- nizamü'l- alemiyyu'r- rahin*, Beyrut.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr (1399), *Tarihu'l- ümeme ve'l- mülûk*, Riyad.
- Tacar, Pulat Y. (1999), *Terör ve Demokrasi*, Ankara, Bilgi yay.
- Taslaman, C.- Capiton, T. (2012), *Terörün ve Cihadın Retoriği*, İstanbul.
- Tavas, T. (2000), *Terörizm: Psikoloji ve Hedefleri: Terörizm İncelemeleri, Teori, Örgütler, Olaylar*, Ed.: Ümit Özdağ- Osman Metin Öztürk, Ankara, Asam Yay., ss. 16-28.
- Türkiye Barolar Birliği (2006), *Türkiye ve Terörizm*, Ankara, TBB Yayınları.
- Udeh, A. (1976), *İslam Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk*, Çev.: Akif Nuri, İstanbul, İhya Yay.
- Yiğit, İ. (2004), DİA, "Mevâlî" mad., İstanbul.
- Zuhaylî, V. (1996), *İslam Hukukunda Savaş*, Çev.: İsmail Bayer, İstanbul, İhtar yayıncılık.
- Zuhaylî, Vehbe (tarih yok), *et-Tefsiru'l- vecîz*, Dimaşk, Daru'l- fikr.